הלכה · משנה תורה · מפרשים · ציוני מהר״ן · ספר נשים

ציוני מהר"ן על משנה תורה, הלכות אישות

רבי נחום אש

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ציוני מהר"ן על משנה תורה, הלכות אישות

רבי נחום אש

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ציוני-מהרן-על-משנה-תורה-הלכות-אישות/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ב 4
פרק ב 4
הלכה יט 4
פרק ה 4
הלכה ח 4
פרק ו 8
הלכה טו 8
פרק יא 9
הלכה ד 9
פרק טו 9
הלכה ג 9

פרק א

הלכה ב

[השמטה] **ובכסף מד"ס**. האחרונים האריכו בזה ולפלא שלא הביאו דברי הריטב"א בחי' לסוכה דף מ"ג שכ' שם לענין תרועות מד"ס דכי קאמרינן מד"ס לאו מדרבנן ממש אלא שאינם מפורשים בפרשת היום אלא שחכמים דורשין אותה בג"ש וכל י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם מדאורייתא ממש הוא לכל דבר ע"ש: [עד כאן]:

פרק ב

הלכה יט

עיין במ"מ שהביא בשם הרמב"ן שנסתפק בקטנה שלא נודע אם הגיעה לכלל שנותיה והביאה סימנין דלא מצינו בגמרא דינה מפורש. ועיין במל"מ שכתב נראה לפרש דברי הרמב"ן דמיירי בקטנה שלא ידעו מספר שנותיה והביאה סימנין ועכשיו היא גדולה וכו'. אשתמיט מיניה על שעה חדא דברי התוס' בקידושין דף ס"ג ע"ב ד"ה בני שהביאו בשם הר"י דס"ל באמת דסימנים בלא שנים ג"כ מהני דאמרינן דבודאי הגיעה לשנים, וא"כ אין רחוק לומר דהרמב"ן נסתפק בזה, ועיין בשו"ת נוב"י קמא חאה"ע סי' ו' מש"כ בזה:

פרק ה

הלכה ח

ואם קידשה בדבר שאין בעה"ב מקפיד עליו כגון תמרה או אגוז הרי זו מקודשת מספק. המ"מ לא הראה מקור לזה. ועיין בשו"ת נוב"י מהדו"ק חאה"ע סי' נ"ט שכתב ע"ד רבינו הללו וז"ל. והנה גוף דין זה שהמציא הרמב"ם לחדש שבדבר שאין בעה"ב מקפיד הוי ס"ק חידוש הוא, ולא זכיתי לבוא על מקורו מאין המציא חידוש זה וכל נושאי כליו לא הראו לנו את מוצאו ואלמלי לא נאמר בדברי הרמב"ם שאחריו אין להרהר הנה הדבר תמוה מאוד ומה בכך שאין בעה"ב מקפיד מ"מ כל זמן שלא הפקירו בפירוש במה יצא החפץ או האוכל מחזקת מרא קמא. ולולא דמסתפינא ה"א דהרמב"ם מיירי בלוקח הדבר בפני חבירו ורואה בשעה שלקחו, וכיון שהוא אגוז או תמרה דבר שאין מקפיד עליו מסתמא מוחל לו בשעת לקיחה וזכה בו מדעת חבירו וכו' והאריך בזה קצת וסיים אך לא מצאתי לי חבר בזה בדברי הראשונים ע"ש. וע"ע במש"כ בזה בנו"ב מהדו"ת חאה"ע סי' ע"ז. אבל באמת דברי רבינו יש להם מקור בש"ס וירושלמי ותוספתא כאשר אבאר. בתוספתא פ"ג דמעשר והובא בש"ס פסחים דף ו' ע"ב, סופי תאנים ומשמר שדהו

מפני ענבים סופי ענבים ומשמר שדהו מפני מקשאות ומפני מדלעות בזמן שבעה"ב מקפיד עליהן אסורין משום גזל וחייבין במעשר בזמן שאין בעה"ב מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורין משום מעשר, ופירש"י דהפקר פטור מן המעשר ופסקה רבינו בפ"א מהלכות מעשר הל' י"ב ובסוף ב"ק מפסגי אילנות מפסגי גפנים וכו' בזמן שבעה"ב מקפיד עליהן יש בהן משום גזל אין בעה"ב מקפיד עליהם הרי אלו שלו ופסק רבינו כן להלכה בפ"ו מה' גניבה ובטוש"ע חו"מ סי' שנ"ח. ובב"מ דף קט"ז ע"ב וליחזי ברשותא דמאן יתבן וליהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה וכו', ואבע"א שותפין בכה"ג לא קפדי אהדדי ופירש"י למקני רשותא דידיה דאפקורי מפקר ליה כל חד רשותא לגבי חבריה להניח שם חפציו הלכך כי נמי יתבן ברשות דחד מינייהו לא הוה אידך מוציא דברשותא דהאי נמי יתבי דהא לא קפיד עליה מלאו שוליה דוכתא. ובב"ב דף נ"ז ע"ב הכא בחצר השותפין עסקינן דבהעמדה כדי לא קפדי אמחיצה קפדי והא תנן השותפין שנדרו הנאה זמ"ז אסורין ליכנס לחצר, ופירש הרשב"ם דאם איתא דלא קפדי מותר לעמוד בחצר חבירו אע"פ שמודר ממנו הנאה דכיון דלא קפיד בעמידה הרי הפקיר את החצר לכל בני החצר לעמוד בו ולגבי עמידה אין לו חלק בו ובר"פ הזורק לתוך חיקה או לתוך קלתה הר"ז מגורשת ושם בדף ע"ח ובב"ב דף פ"ה והאיכא מקום כרעי אמקום כרעי לא קפדי אינשי וכו' ר"י אומר מקום חיקה קנוי לה מקום קלתה קנוי לה, א"ר מ"ט דר"י לפי שאין אדם מקפיד לא על מקום חיקה ולא על מקום קלתה. ופירש"י ועד עכשיו היה אותו מקום קנוי לה ובירושלמי פ"ב דערלה ופסקה רבינו בפי"ג מתרומות ה"א וכל תרומה שאין הכהנים מקפידין עליה כגון תרומת הכליסין וכו' אינו צריך להגביה, וע"ש בכ"מ שכתב הטעם משום דכיון שאינו מרים אלא מפני גזל השבט כל שאין מקפידים אין כאן גזל, ועיין בתוס' סופ"ק דקידושין גבי האוכל בשוק פסול לעדות ופר"ח דמיירי שחוטף ואוכל וכתבו התוס' שם וא"ת א"כ פשיטא דפסול דגזלן הוא. וי"ל שחוטף פחות מש"פ א"נ שגזל דבר שאינו מקפיד עליו ע"כ. מכל הלין מתבאר דדבר שאין בעה"ב מקפיד עליו יצא החפץ מחזקת מ"ק ורשות ביד כל אדם ליטלו. עד שיש להתפלא להיפך ע"ד רבינו מדוע כתב דהוו ס"ק ולא קידושי ודאי. והנה הב"ח והט"ז והב"ש באה"ע סי' כ"ח פירשו דטעם הספק הוא דשמא מ"מ מקפיד ומשום חשש גזל אבל דבריהם צ"ע דא"כ גם בהני דלעיל ניחוש דשמא מקפיד. ומצאתי בשו"ת מהרי"ט סי' ק"נ שכתב ונ"ל שהרמב"ם הוציא דין זה דאפי' בדבר שאין דרכו של בעה"ב להקפיד איכא חשש גזל לכ"ע מהא דאמרינן באלו מציאות גבי עובדא דאמימר ור"א ומר זוטרא דאיקלעו לבוסתנא דמרי ב"א אייתי אריסיה תמרי ורימוני ושדי קמייהו אמימר ור"א אכלו ומר

זוטרא לא אכל וכו'. משמע מהכא דאפילו בדבר מועט לרבנן דמסתמא אין דרכן של בעה"ב להקפיד במה שאריס נותן מן האמצע כ"ש לרבנן דחשיב כמקריב בכורים אפ"ה חששו משום גזל. וכתבו התוס' דר"א שאכל קודם שבא מרי בר איסק משום דאריס מדנפשיה קיהיב דא"ל דסמיך שיתרצה מרי ב"א כשידע דהא קי"ל כאביי דישל"מ לא הוי יאוש, משמע מדבריהם דאפי' במידי דידעי' שבעה"ב יתרצה ולא יקפיד צריך שיתרצה להדיא שלא יהא בו משום גזל ע"ש. עוד הביא שם מהירושלמי סוף פ' לא יחפור ר"ח אעייל ר"י בגינתיה ואכליה תאינין מדנפק חמא חד אילן דברת שובעין חיוורין, א"ל לא אוכלתני מן אילין א"ל דאינון לברי ר"ח חשש משום גזל בנו ע"כ. משמע דאפילו בן לגבי אביו שאין דרך הבן להקפיד וכו' מ"מ יש חשש גזל בדבר להחמיר ע"ש. אבל גם זה צ"ע מדחזינן דרבינו פסק כהני דלעיל בהלכותיו וע"כ דלא קי"ל כן. וכן מצאתי במח"א הל' גזילה סי' ב' שדחה דברי המהרי"ט וכתב דנראה דרבינו לא ס"ל כן ממאי דכתב בפי' מה"ע אריס שלקח דבר מועט מן הפירות ביומי ניסן אע"פ שלוקח שלא מדעת בעה"ב אינו גנב וכשר לעדות שאין בעל השדה מקפיד עליו ע"ש, והמח"א כתב בטעם הספק דאייתי בדבר שאינו ש"פ, וחיישינן שמא ש"פ במדי וכ"כ במל"מ כאן, והפרישה באה"ע סי' כ"ח:

ודאתאן עלה כיון שנגלה לנו מקור דברי רבינו. יש לברר ג"כ במה שחידש הנוב"י שם דהא דדבר שאינו מקפיד מדין הפקר נגעו בה וז"ל שם. ואמנם זאת אמינא בטח שעכ"פ לא אמר הרמב"ם אלא בדבר שאינו מקפיד בעה"ב נגד שום אדם בעולם, אבל אם מקפיד עליו נגד שום אדם כמו שונאו או כיוצא אין שום אדם יכול לזכות בו שלא בפניו, בודאי דזה ודאי סברא ברורה דלא עדיף סתמא דאינו מקפיד מדבר שהפקירו בפירוש, והרי בדבר שהפקירו בפירוש אם לא הפקירו לכל אדם אינו הפקר כלל ואין שום אדם יכול לזכות בו וכו'. ואם זה הוא בהפקיר ממש ק"ו דבר שאינו מפקירו בפירוש אלא שהדבר הוא מעצמו שאינו מקפיד עליו שאם מקפיד עליו נגד שום אדם פרטי שוב הוה גזל לכל אדם ע"ש, ובס' אבני מלואים סי' כ"ח ס"ק מ"ט נחלק עליו דדבר שאינו מקפיד לאו מתורת הפקר אתינן עלה רק דהוא מתורת מתנה דאינו מקפיד וחונן ונותן דבר מועט למי שיטול שלא מדעתו וכה"ג דהוי מתורת מתנה לא בעינן לכל אדם וכדתנן בפ' לולב וערבה ומלמדים אותם שיאמרו כל מי שיגיע לולבי בידו הרי הוא לו במתנה וכו'. והתם ודאי נגד א"י מקפיד על לולבו ואינו נותן לו במתנה אלא כיון דהוא בתורת מתנה א"צ לכל אדם ע"ש. והנה מש"ס דגיטין דע"ח שהבאתי אמקום כרעי לא קפדי אינשי, וכתבו התוס' דזה דוקא באשתו עי"ש ולכאורה מבואר מזה דלא כהנוב"י. ואולי י"ל

דשם מטעם אחר אתינן עלה ולא משום הפקר או מתנה רק מטעם שע"מ כן כונסה מיד שיהיו המקומות של החפצים אלו שלה קנויים לה וכ"נ מדברי רש"י שם תנ"ה שכתב שהמכניס אשתו לתוך ביתו ע"מ להיות כלי תשמישים קטנים עמה הוא מכניסה ע"ש. וגם מהסוגיא דסוף ב"ק שהבאתי דבזמן שאין בעה"ב מקפיד עליהן הר"ה של האומן ובודאי דשום אדם אחר אסור ליטלו רק האומן לבד. וחזינן דאף דאינו מקפיד רק נגד אדם אחד ואפ"ה מועיל. מיהו גם שם י"ל דהטעם הוא משום שכירות ולא מדין הפקר או מתנה רק מיד בשעה ששכרו שכרו אדעתא דהכי שיזכה לעצמו בדברים שאין דרך הבעה"ב להקפיד בהם. וזה מוכרח שהרי בדין דאומן כתב רבינו והטוש"ע דהולכים אחר מנהג המדינה ובדבר שאין מנהג המדינה להקפיד אף אם בעה"ב זה מקפיד אין בכך כלום ויכול האומן לזכות לעצמו ובדינו של רבינו בקידשה בדבר שאין בעה"ב מקפיד בודאי אם יאמר בעל החפץ הזה שהוא מקפיד ע"ז אף שאין דרך ב"א להקפיד בכיו"ב בודאי דלא הוה קידושין וז"פ ומכ"ש לפ"מ שהבאתי לעיל בשם האחרונים דענין הספק הוא דשמא מ"מ מקפיד חזינן דאף דאין דרך ב"א להקפיד בדבר כזה מ"מ אם הוא מקפיד מועיל קפידתו וע"כ כדכתיבנא דשם באומן הוא מדין שכירות דאדעתא דהכי שכרו. אולם מש"ס דב"ב שהבאתי לעיל דפריך על המתני' דהשותפין שנדרו הנאה זמ"ז דיהיו מותרין ליכנס בהחצר משום דהשותפין לא קפדי אהדדי בהעמדה כדי. מזה לכאורה מוכח דלא כהנוב"י דהא גם בכאן אינו מפקיר לכ"ע ומקפיד לענין עמידה לגבי אחרים רק לגבי שותפו אינו מקפיד ואפ"ה פריך הגמרא דיהיו מותרין ליכנס לחצר משום דלגבי עמידה אין לו חלק בו ומוכח דלא כהנוב"י. והנה מצאתי בטו"א במגילה דף ח' ע"א שהשיג כן ע"ד הרשב"ם בב"ב שפי' שהוא מדין הפקר דהא ל"ה הפקר לכל ומשו"ז דחה פירושו ופי' דפרכת הגמ' הוא דכיון דהוא מידי דלא קפדי בה אינשי ואין דעתם עלייהו אין דעת הנודר מחבירו ליאסר באלו ע"ש. והנוב"י אולי אזיל לשיטתו שכ' במהדו"ת חיו"ד סי' י"ד דדוקא מפקיר לרבים צריך הפקר לכל כשמיטה אבל המפקיר לאחד הוי הפקר ע"ש ובחת"ס חיו"ד סי' שי"ז דחה את דבריו ומדברי הרשב"ם הללו יהיה ראיה לדעת הנוב"י דדבר שאינו מקפיד הוא מדין הפקר ובכה"ג לא בעי לכל (אבל קצ"ע לשון הרשב"ם שכתב הרי הפקיר את החצר לכל בני החצר לעמוד בו). אבל עדיין יש לעיין דלשיטת הרשב"ם והנוב"י דהוא מטעם הפקר היאך מועיל הפקר כזה כיון דאינו מפקיר את כל החצר רק לענין עמידה ולענין מחיצה קפדי ועי' בשטמ"ק ב"מ כ"ו ע"ב גבי ראה סלע שנפל משנים שכ' שם משם תוס' שאנץ דאפי' לחלקו של זה שמייאש לא מועיל יאוש דהא באיסורא אתיא לידיה שתי הידות ואין יאוש לשליש החפץ ע"ש. ואולי יש

לחלק בין יאוש להפקר. וכ"נ מדברי התוס' בב"ק דף כ' ע"ב ד"ה אפקורי דהפקר כה"ג מועיל ע"ש:

אכן מש"ס דפסחים דף ו' ע"ב שהבאתי לעיל בסופי תאנים וכו' דאם אין בעה"ב מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורות משום מעשר משום דהפקר פטור מן המעשר כפירש"י שם מבואר להדיא כהנוב"י דדבר שאינו מקפיד הוא מדין הפקר דלדעת הא"מ אמאי פטור מן המעשר וזה ראיה ברורה ולדעת הא"מ דענין דבר שאינו מקפיד הוא מטעם מתנה ואף דאינו לאדם מבורר וכההיא דתנן בפ' לולב וערבה ומלמדים אותם שיאמרו כל מי שיגיע לולבו בידו הרי הוא לו במתנה יש לבאר ענין הספק שכ' רבינו באופן אחר. דכבר הקשה המהרי"ט בתשו' סי' כ"ב על ההיא דפ' לולב וערבה דהא קי"ל דאין ברירה והעלה דלא שייך לברירה אלא היכא דצריכין לומר דהוברר הדבר למפרע אבל בההוא דלולב וערבה דא"צ לדון על למפרע רק על שעת הקנין ואז כבר הוא מבורר זה לא שייך לברירה ע"ש וכ"כ בשאג"א סי' צ"ג. ובאמת שכ"ה ג"כ דעת התוס' בב"ק דף ס"ט בסוגיא דכל הנלקט ובחידושי הרשב"א שם וכ"כ הרשב"א בתשו' בחו"א סי' כ"ב. אך כ"כ האחרונים שמדברי הרשב"א עצמו שהביאו הב"י באה"ע סי' קמ"א באשה שאמרה כל מי מכם שירצה הבעל ליתנו לו יהא שלוחי לקבלה שאפשר שנאמר בזה אין ברירה משמע דאף בכה"ג שייך לברירה וכ"נ מדברי הט"ז באו"ח סי' ת"מ סק"ב ע"ש ובשו"ת נוב"י מהדו"ק חאה"ע סי' צ"א נסתפק בד"ז של הרשב"א ע"ש. ולפ"ז גם בדבר שאינו מקפיד שדעתו ליתנו לכל מי שיטלנו תליא ג"כ בברירה וכיו"ב כ' בחי' חת"ס פ' לולב הגזול גבי טלית דניחא ליה לאניש דליעבד מצוה בממוניה וניחא ליה כל מי שיטלנו מ"מ תליא זה בברירה זו ע"ש מש"כ בזה וכיון דרבינו פסק בפ"ג מהל' גירושין ה"ד באמר לסופר כתוב ואיזו שארצה אגרש דהוא ספק גירושין וכ' הכ"מ שם דס"ל דלהלכה הוי ספק אי אמרי' יש ברירה או א"ב וכ"כ הר"ן בפ"ג דגיטין ע"ש לכן פסק בכאן דהוי ספק קידושין. ויש לדבר בזה עוד אבל אין זה מענינו עכ"פ נתבאר דדברי רבינו יש להם יסוד ושורש בש"ס וזהו מה שרצינו לבאר:

פרק ו

הלכה טו

עיין במל"מ שהביא בשם מהר"י באסאן שכתב בתשובת כ"י דמי שקידש אשה על תנאי אין עליו חיוב לקיים תנאו ואפי' תתעגן כל ימיה הר"ז כאילו פירש בשעת הקידושין שהיא תמתין ותתעגן עד אשר נראה אם יתקיים התנאי ואדעתא דהכי נתקדשה והביא

ראיה לזה ממש"כ הריטב"א בפ' האומר אההיא דאמרי' ר"ה אמר והוא יתן כל היכא דבעי שאין כופין לקיים התנאי כדי שיתקיים המעשה ואח"כ נסתפק הרב ז"ל דיש לבע"ד לחלוק ולומר דאין כופין לקיים התנאי כדי שיתקיים המעשה אבל כופין שיקיים התנאי ויכנוס או יגרשנה על דרך או כנוס או פטור ואח"כ דחה סברא זו וכ' דכשם שאין כופין אותו לקיים התנאי כדי שיתקיים המעשה כך אין כופין אותו לומר לו או כנוס או פטור עכ"ד. ועיין במל"מ שתמה עליו מדברי הריטב"א בפ"ק דקדושין ע"ש. ולפלא על שני גדולי הדור כמוהם שלא זכרו דברי הריטב"א בעידנא דעסקו ביה באותה סוגיא עצמה דפ' האומר במאי דאמרי' שם אבל הכא כסיפא לה למיתבעיה וז"ל לאו תביעה בב"ד שאין כופין בב"ד על קיום תנאי אלא תביעה בעלמא שיקיים תנאו ויכנוס או יפטור דבהא ודאי כופין אותו כו' ע"ש ומבואר שלא כדעת המהרי"ב:

פרק יא

הלכה ד

[השמטה] **ואם כנס החרשת ונתפקחה יש לה כתובה כו**'. עי' במ"מ ובאמת מקור דברי רבינו הוא בירושלמי דכתובות פ"א ה"ב פיקח שנשא חרשת יש לה עליו מזונות וכתובה כו' תפתר שהיתה חרשת ונתפקחה וע"ש בק"ע ובש"ק: [עד כאן]:

פרק טו

הלכה ג

מי שחשקה נפשו בתורה תמיד ושונה בה כבן עזאי ודבק בה כל ימיו ולא נשא אשה אין בידו עון והוא שלא יהיה יצרו מתגבר עליו אבל אם היה יצרו מתגבר עליו חייב לישא אשה. וכ' המ"מ וכתב רבינו והוא שלא יהיה יצרו מתגבר עליו דודאי בן עזאי לא היה יצרו גובר עליו שאל"כ כל ימיו היה בהרהורי עבירה חלילה שהרי הן קשין מעבירה וזה מבואר ע"כ. וכן ציין בבאה"ג באה"ע סי' א' א"ק ל' על דברי המ"ח שם שהוא כדברי רבינו בכאן שהוא מהא דיומא דף כ"ט ע"א דהרהורי עבירה קשין מעבירה ע"כ. אולם לפי פי' רש"י ז"ל שם בהא דהרהורי עבירה וז"ל תאות נשים קשים להכחיש את בשרו יותר מגופו של מעשה ע"ש. ולפ"ז אין הפירוש כלל שההרהור גרע מגוף המעשה ואין זה נוגע כלל לענינו. אבל בביאור הגר"א שם באה"ע ס"ק י"ב הביא מקור לזה מהא דבקדושין דף כ"ט ע"ב דאיתא שם בברייתא ללמוד תורה ולישא אשה ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה ואם אי אפשר בלא אשה ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה. ור"י א"ש פליג אריש

דברייתא כמ"ש שם הלכה נושא אשה ואח"כ ילמוד תורה ר"ל דלא כברייתא ור' יוחנן מקיים הברייתא וקאמר רחיים על צוארו ויעסוק בתורה אלמא הברייתא מיירי במקום שיתבטל מלימודו אם ישא ואעפ"כ קאמר בסיפא דברייתא ואם א"א בלא אשה מצד הרהור ישא אשה תחלה אלמא צריך לבטל מלמודו בכה"ג ע"ש: